

Już na zawsze pozostało puste miejsce¹.

Bogdan Walczak

(17 lutego 1942 – 1 lutego 2022 roku)

1 lutego 2022 roku – w dniu śmierci Profesora dra hab. Bogdana Walczaka – ogromny smutek i żal zawładnęły sercami wszystkich, którzy mieli niebywałą przyjemność kiedykolwiek z Nim się zetknąć. Tego dnia odszedł bowiem nie tylko wybitny uczony, niekwestionowany autorytet naukowy, ale przede wszystkim człowiek wielkiego serca, wyrozumiały nauczyciel i wspomniały przyjaciel.

Bogdan Walczak urodził się 17 lutego 1942 roku w Miłosławiu, niewielkim miasteczku pod Wrześnią. Ojciec, Józef Walczak, był z zawodu krawcem. Matka, Helena Walczak, zajęta prowadzeniem domu i wychowaniem trójki dzieci (Bogdana i dwu sióstr – Janiny i Małgorzaty), nie pracowała zawodowo. W rodzinnej miejscowości przyszły naukowiec ukończył szkołę podstawową. Naukę kontynuował we wrzesińskim Liceum Ogólnokształcącym im. Henryka Sienkiewicza. Studia polonistyczne na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu podjął w 1960 roku. Jak się okazało, z uczelnią tą związał się na całe życie zawodowe – najpierw z Katedrą Języka Polskiego, później z Zakładem Języka Polskiego, następnie z wyodrębnionym z niego Zakładem Historii Języka Polskiego, a po jego podziale z Zakładem Lingwistyki Antropologicznej. Podczas studiów Bogdan Walczak bardzo aktywnie uczestniczył w działalności studenckiego koła naukowego. Już wówczas przeprowadzał

---

1 W tym wspomnieniowym tekście wykorzystujemy nasz artykuł z książki jubileuszowej (J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk, *Bogdan Walczak – uczoney, nauczyciel, przyjaciel, po prostu OSOBOWOŚĆ*, w: Cum reverentia, gratia, amicitia... *Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, t. 1, red. J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań 2013, s. 19–24) oraz listy kondolencyjne nadesłane po śmierci prof. Bogdana Walczaka.

w terenie, w powiatach leszczyńskim i chodzieskim, badania nazw miejscowych i topograficznych na zlecenie Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych. W 1965 roku ukończył polonistykę, zdając egzamin magisterski. Ten pierwszy tytuł zawodowy uzyskał na podstawie pracy *Wybrane zagadnienia języka ksiąg sądowych inowrocławskich z XVI i XVII wieku* napisanej pod kierunkiem swego mistrza Profesora Władysława Kuraszkiewicza. Bezpośrednio po ukończeniu studiów podjął pracę w Katedrze Języka Polskiego UAM. Pracował najpierw jako asystent stażysta, następnie – jako asystent i starszy asystent. W latach 1968–1971 jako lektor uczył języka polskiego na uniwersytecie w Lyonie we Francji. W tym też czasie pod kierownictwem Profesora Kuraszkiewicza przygotował rozprawę doktorską *Francuskie zapożyczenia leksykalne w języku polskim*, na podstawie której uzyskał w 1974 roku stopień doktora nauk humanistycznych i stanowisko adiunkta. W 1991 roku, ukończywszy monografię *Słownik wileński na tle dziejów polskiej leksykografii*, zdobył stopień doktora habilitowanego. Pięć lat później otrzymał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. W 2012 roku Bogdan Walczak przeszedł na zasłużoną emeryturę, ale nie oznaczała ona bynajmniej odpoczynku od pracy naukowej czy dydaktycznej. Jako emerytowany profesor nadal prowadził zajęcia ze studentami i doktorantami UAM, a ponadto – również w 2012 roku – rozpoczął pracę na stanowisku profesora Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Z obiema uczelniami był związany do końca życia. Warto odnotować, że przez kilka lat był również zatrudniony jako profesor na Uniwersytecie Szczecińskim oraz w Łużyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Żarach. Profesor zmarł nad ranem 1 lutego 2022 roku. Z honorami został pochowany na Cmentarzu Miłostowskim w Poznaniu.

Uczony pozostawił po sobie imponujący dorobek naukowy, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Składa się na niego ponad 1000 publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu językoznawstwa ogólnego i sławistycznego, historii języka polskiego, leksykografii, gramatyki historycznej oraz gramatyki współczesnego języka polskiego, onomastyki, kultury i poprawności języka. Wiele zawartych w nich ustaleń jest dziś powszechnie przyjmowanych w dociekaniach językoznawczych. Jako współtwórca poznańskiej szkoły historycznojęzykowej Profesor wniósł trwałe i oryginalny wkład m.in. w badania nad pochodzeniem polskiego języka literackiego, historią zapożyczeń w polszczyźnie, a także w studia nad językiem wybitnych poetów i pisarzy polskich.

Bogdan Walczak był autorem kilku książek. Są to pozycje autorskie: *Między snobizmem i modą a potrzebami języka, czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie* (Poznań 1987), monografia *Słownik wileński na tle dziejów polskiej*

leksykografii (Poznań 1991), podręcznik akademicki *Zarys dziejów języka polskiego* (Poznań 1995, wyd. 2: Wrocław 1999). We współautorstwie Profesor wydał: ze Stanisławem Bąbą *Na końcu języka. Poradnik leksykalno-gramatyczny* (Warszawa – Poznań 1992), z Krzysztofem Maćkowiakiem *Język i styl w kręgu zainteresowań Edmunda Bojanowskiego* (Poznań – Zielona Góra – Grabonóg 2001). Jest też współautorem i wspólnie z Moniką Gruchmanową współredaktorem *Słownika gwary miejskiej Poznania* (Warszawa – Poznań 1997, wyd. 2: 1999). Z zespołem autorów pod kierunkiem Haliny Zgólkowej tworzył *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (współautorstwo 14 tomów, Poznań 1994–1998).

Wymienione powyżej tytuły – podobnie zresztą jak i wszystkie inne, nawet najdrobniejsze publikacje – ugruntowały pozycję Profesora jako niekwestionowanego autorytetu w uprawianych dziedzinach lingwistyki, potwierdzając Jego niepospolitą spostrzegawczość i wrażliwość na różnorodne fenomeny języka. Prace Bogdana Walczaka poświęcone były wszystkim dziedzinom językoznawstwa, a szczególnie: historii języka polskiego, współczesnemu językowi polskiemu, onomastyce, socjolingwistyce, kulturze języka, glottodydaktyce oraz językoznawstwu sławistycznemu i ogólnemu. W zakresie historii języka polskiego Profesor podejmował głównie zagadnienia dotyczące historii leksykografii i dziejów słownictwa rodzimego i zapożyczonego. Wiele prac odnosiło się do teorii i metodologii badań etymologicznych nad leksykalnymi zapożyczeniami, prawidłowości rozwoju znaczeniowego zapożyczeń czy roli czynników indywidualnego i społecznego w procesie zapożyczania wyrazów. Obszarem zainteresowań Profesora były także badania diachroniczne odnoszące się do pochodzenia i powstania polskiego języka literackiego. W kręgu podejmowanej tematyki mieściły się również różnorodne studia nad językiem wybitnych autorów, m.in.: Jana Kochanowskiego, Marcina Bielskiego, Łukasza Górnickiego, Stanisława Trembeckiego, Cypriana Norwida, Henryka Sienkiewicza czy Jana Pawła II. Prace historycznojęzykowe Bogdana Walczaka charakteryzują się uwzględnianiem szerokiego społecznego i kulturalnego kontekstu zjawisk językowych. Historię języka ukazują na tle historii narodu. Takie widzenie polszczyzny znajdowało odzwierciedlenie również w pracach poświęconych onomastyce, w których interesowały Profesora szczególnie dzieje obcych nazw własnych w polszczyźnie oraz obce wpływy w zakresie toponimii i antroponimii. Ponadto Uczony był wielokrotnie powoływany na recenzenta w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich, a także w procedurze nadania tytułu doktora *honoris causa* (Bożeny Chrzastowskiej, papieża Jana Pawła II, prymasa Henryka Muszyńskiego, Stanisława Gajdy oraz Mariana Kucały).

Osobną część dorobku Profesora stanowią publikacje popularnonaukowe. Trudno zresztą wskazać wyraźną granicę między pracami ściśle

naukowymi i popularyzującymi naukę; często nawet językoznawcy profesjonalści odnajdują w tych ostatnich kwestie nowe i ważne. Wielkość Bogdana Walczaka przejawiała się bowiem również w tym, że o zagadnieniach trudnych, skomplikowanych potrafił opowiadać w sposób bardzo przystępny i klarowny. Uważał bowiem, że jasna i dojrzała myśl wyraża się zawsze w zrozumiałej formie słownej, a niejasna, zagmatwana lub przesadnie skomplikowana forma wypowiedzi jest oznaką mętności myśli lub pseudonaukowej celebracji.

Artykuły popularnonaukowe ogłaszane były głównie na łamach poznańskich i ogólnopolskich czasopism: „Czas Kultury”, „Drogowskazy”, „Dzisiaj”, „Gazeta Poznańska”, „Kronika Miasta Poznania”, „Nurt”, „Obserwator Wielkopolski”, „Polonistyka”, „Problemy”, „Przegląd Wielkopolski”, „Tydzień”, „Wprost”, „Życie i Myśl”. Dotyczyły one ważnych dla polskiej świadomości narodowej tekstów, np. *Bogurodzicy* czy Konstytucji 3 maja, chrześcijańskich korzeni naszej kultury w świetle dziejów języka bądź najważniejszych wzorów poprawności i kultury językowej. Profesor często podejmował także zagadnienia związane z polszczyzną regionalną, zwłaszcza gwarami poznańską i wielkopolską, oraz przedstawiał etymologię i dzieje charakterystycznych regionalizmów. W tekstach z zakresu kultury języka wielokrotnie wypowiadał się na temat zapożyczeń i ich oceny normatywnej, mody językowej, wzorów poprawnej polszczyzny czy szczegółowych form i konstrukcji językowych wymagających oceny poprawnościowej.

Żywym zainteresowaniem cieszyły się bardzo liczne konferencyjne wystąpienia Profesora. Wielokrotnie wygłaszał On gościnne wykłady w największych ośrodkach akademickich w kraju i za granicą, swoją obecnością zawsze podnosząc rangę i prestiż naukowy wydarzenia. W naszym przekonaniu Bogdan Walczak przyczynił się do integracji polskiego środowiska lingwistycznego w wymiarze nie tylko naukowym, ale i towarzyskim. Wielu pamięta zapewne kończące się nad ranem rozmowy z Profesorem, w których często uczestniczyli także najmłodszy adept nauki. Skromność Bogdana Walczaka przejawiała się bowiem w partnerskim traktowaniu wszystkich, niezależnie od wieku i posiadanych tytułów naukowych. Zawsze był gotów do pomocy w pokonywaniu proceduralnych zawiłości związanych ze zdobywaniem kolejnych stopni i tytułów naukowych.

Ważną część sylwetki Uczzonego stanowiła działalność dydaktyczna. Profesor był wspaniałym nauczycielem, a na Jego zajęciach gromadziły się tłumy studentów. Prowadził ćwiczenia, wykłady, konwersatoria, seminaria magisterskie z zakresu gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, gramatyki historycznej języka polskiego i historii języka polskiego. Wypromował około 200 magistrów filologii polskiej. Pod Jego naukowym kierunkiem napisano i obroniono osiem prac doktorskich. Uczniami Profesora są: dr Agnieszka Mielczarek, dr hab. Dušan-Vladislav Pazdžerski, dr Magdalena Gawrońska-Garstka, dr Iwona Żuraszek-Ryś,

dr hab. Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk, dr Anna Salita, dr Marta Abuzarowa oraz dr Katarzyna Grzegorek. Jako promotor Dušana Pazderskiego nadzorował projekt naukowo-badawczy będący próbą analizy współczesnej leksykografii serbsko-chorwacko-polskiej i polsko-chorwacko-serbskiej. Z kolei w okresie przygotowywania dysertacji doktorskiej przez Agnieszkę Piotrowską-Wojaczyk był kierownikiem grantu zatytułowanego *Regionalizmy leksykalne w słownikach doby nowopolskiej*. Z perspektywy uczennicy Pana Profesora dodam, że miałam rzadkie szczęście spotkać człowieka zjawiskowego, o wielkim sercu, ogromnej wiedzy, a przy tym niebywale skromnego i życzliwego; nauczyciela cierpliwego i wyrozumiałego, który mimo natłoku codziennych spraw i obowiązków zawsze dla każdego znajdował czas.

Omawiając sylwetkę Bogdana Walczaka, nie sposób nie wspomnieć o Jego twórczości poetyckiej. Wszystkie ważne wydarzenia na uczelni, wydziale czy w instytucie uświetniał bowiem swoimi tekstami, w których dowcip i ironia spajały się z życiową mądrością. Każda konferencja, w której Profesor uczestniczył, opisana została w okolicznościowym wierszu, a bycie w nim wymienionym wiele osób poczytywało sobie za wyróżnienie. Niewielki ułamek tej okolicznościowej poezji doczekał się publikacji. Pierwszy tomik został wydany w 2005 roku w Lublinie pod tytułem *Rymy przy zupie o KRASP-ie i KRUP-ie* (KRASP to Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, a KRUP – Konferencja Rektorów Uniwersytetów Polskich), drugi zaś – *Miłości do Kalisza nie ostudzi* – ukazał się w 2006 roku w Kaliszu. W rozmaitych tomach pokonferencyjnych opublikowane zostały także pojedyncze okolicznościowe wiersze Profesora.

Wiedza i kompetencje Uczzonego spowodowały, że wielokrotnie powoływano go do pełnienia różnych funkcji naukowych, organizacyjnych bądź społecznych zarówno w macierzystej uczelni, jak i w towarzystwach naukowych o zasięgu lokalnym, krajowym czy międzynarodowym. Bogdan Walczak był kolejno zastępcą dyrektora Letniej Szkoły Kultury i Języka Polskiego, w latach 1993–1999 (przez dwie kadencje) dziekanem Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej UAM (podczas drugiej kadencji pełnił również funkcję kuratora Katedry Filologii Słowiańskiej), zaś w latach 1999–2005 (również przez dwie kadencje) – prorektorem UAM. Był również członkiem zarządu Polskiego Komitetu Międzynarodowej Organizacji Unifikacji Neologizmów Terminologicznych, a także członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów. Do końca życia należał do Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk oraz Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (gdzie przez dwie kadencje piastował stanowisko wiceprezesa). Profesor był również redaktorem naczelnym rocznika „Slavia Occidentalis”, członkiem Komitetu Redakcyjnego *Słownika języka polskiego XVII*

i 1. połowy XVIII wieku, członkiem kolegów redakcyjnych bardzo wielu czasopism. Należały do nich: „Białostockie Archiwum Językowe”, „Fundamenta Europaea”, „Kronika Miasta Poznania”, „Przegląd Wielkopolski”, „Rok z Językiem Polskim”, „Studia Językoznawcze” oraz „Język. Religia. Tożsamość”.

Bogdan Walczak został uhonorowany Brązowym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Honorową Miasta Poznania, Nagrodą Naukową Miasta Poznania, Odznaką honorową „Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego”, Medalem Towarzystwa „Polonia”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, tytułem „Honorowego Obywatela Gminy Miłosław” oraz tytułem „Zasłużonego dla Miasta Kalisza”. Ostatnim wyróżnieniem była godność doktora *honoris causa* Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, którą nadano Uczonemu w 2016 roku.

Śmierć Profesora dla wielu z nas oznacza koniec pewnej epoki. Odszedł od nas niedościgły mistrz, erudyta, jeden z najświatlejszych umysłów w świecie polskiej humanistyki, a przede wszystkim wierny przyjaciel, zawsze otwarty, pomocny, nieoczekujący podziękowań i wdzięczności, człowiek ogromnej życzliwości dla ludzi i świata. Na zakończenie niech wybrzmia słowa prof. dr hab. Urszuli Sokólskiej, która w kondolencjach skierowanych do wspólnoty UAM o świecie bez Bogdana pisała: „Pustki po Profesorze, naszym Bogdanie i Wielkim Mistrzu nie da się wypełnić. To nieprawda, że nie ma ludzi niezastąpionych. Polskie językoznawstwo poniosło bolesną, niepowetowaną stratę; stratę nie do odrobienia”.

*Agnieszka Piotrowska-Wojaczyk
Jolanta Migdał*